

II. L E V É L.

*Költ Komáromban, Mind Sz. Havának
7. Napján.*

Sok példákat lehetne elő-hordanunk, melyeket a' Keresztyén Magistrátusok 's Orvos Doktorok számos hiteles tanúkkal meg-erősítve fel-jegyzettek, hogy t. i. fokban minekutánna már ki-nyújtóztattak, főt kopórfóba tettettek; rész szerént magoktól, rész szerént másoknak bölts segítésége által, újra az életre visszajöttek. Szabad legyen csak kettőt említenünk. — *Brühier* híres Francia Doktor hívattatván egy forró hidegben kínlódó Nemes emberhez külföldre, 's dől-gai miatt késedelmezvén, mikor oda ért, már akkor a' Nemes ember ki is vólt nyújtóztatva, 's egy két óra múlva el is temet-tetett vólna. — De a' bölts Orvos nem látván a' halált mutató színt ortzáján, a' si-ralmas feleknek meg-egygyezésekből a' hól-tat egy meg-melegített ágyba tettette, fe-nyő-maggal meg-füstölt posztókkal dörgöl-tette, a' melyjére 's vállalai közzé egynehány köppölyt vettetett. Hogy e' nem használt, a' lábait meleg téglákkal bé-rakatta, talpait

B

ke-

kefével vakartatta, 's a' hasát melyje felé nyomogatta. — Akkor kezdte az életnek némelly jeleit mutatni, 's nem fokára szemeit fel-nyitotta, mellyeket Brühier Úr borral meg-kenegtetett, 's abból egy kalánnal száján is le-töltött. A' mi leg-tsudálatosabb volt, tökéletesen fel-efzmélődvén ez az Úri ember, renddel mind el-mondotta azt, valamit felette beszélték, mellyekről úgy gondolkozott, hogy ő azokat álmodja. Még azután élt tíz évtendőig, hogy légyen mindeneknek tanításokra, melly vigyázóknak kell lennünk a' hóltaknak el-temetések körül. — Már ez ha Brühier Úr oda nem érkezett volna, bizonyosan a' sírben ébredett volna fel, 's a' kétségbe-esésnek gyötrelmeivel mind addig küzködött volna, valameddig a' koporfóban meg-fzorúlt 's meg-romlott levegő-égtől meg nem fojtatott volna. — Más példa. —

Egy Londoni Kalmár, a' maga hofzfas utazásából éppen akkor érkezett haza, mikor két nappal az előtt meg-hólt feleségét vitték a' temető felé. — Tsak nem el-ájúlt kedves felesége után való keserűségében, 's nem nyugodott mind addig, míglen vízszá-
tértek a' testtel, hogy leg-alább láthassa még egyszer, és halála felől bizonyos lehessen. Akkor elő-hívatván némelly Orvosokat és Fertseleket, próbáltatta az életre vízszá-
hoz-

hozni. E' végre fok helyeken éles beret-
vával meg-metszettette testét, 's köppölyök
által szívattatta a' vért; huszon-öt helyen
metszették már-meg; hogy semmi jelenfégét
az életnek nem mutatta; de mikor a' 26-
dik köppölyt rá nyomták, akkor el-sikól-
totta magát: *Faj miért kínoztok* úgymond,
's nem csak az életet, hanem az egészséget is
vizsza-nyerte. — Ezek a' példák 's több
ilyek, nem egy két embernek szemei előtt
estenek. —

T. T. *Kármán József* Úr, a' Loson-
tzi Ref. Ekkleziának egygyik hűféges Ta-
nítója, a' ki már fok szép munkái által ma-
gának az egész Hazában dítséretet 's ked-
vességet szerzett, most leg-közelebb Ma-
gyar nyelven adta-ki ama nagy tudományú,
kegyességű 's már nálunk is nyelvünkre for-
dított munkáiról esméreretes *Ostervald*
*Fridrik János*nak Katekismusát, mellyet
minden Keresztyének nagy haszonnal olvas-
hatnak. Nyomtatott Pozsonban *Wéber*
Simon Péter' betűjivel 1789-ben. —

Ajánlva vagyon a' könyv T. N. N. *Szi-
lassy László* Úrnak, a' ki azt tulajdon ma-
ga költségén nyomtatatta, 's a' tanuló gyer-
mekek 's más Hazafiak között nagy részént
ingyen osztogattatta-ki. — Vajha az ilyen
B 2 szép

szép példának fok követői találatnának Nemeseink között!!

Akármelly Ország sem ditsekedhetik számosabb 's gazdagabb Nemességgel mint a' mi Hazánk. — Némelly Hertzegi Famíliákon kívül, vagynak itt 97. Grófi, 87. Bárói és egynéhány ezer Nemesi Famíliák. — Mire nem mehetnénk mi a' Literaturában, tsak tíz esztendők alatt, ha mind ezekben, a' T. Szilaffy László Úr Hazáját szerető, annak ditsőségét munkálódó 's nyelvét bódogítani kívánó Nemes szívéhez hasonló szív lakozna! — Bizonyosan a' Frantziák 's Ánglusok nem tsak arról tudnák hogy Magyar-Ország is van, hogy innen származnak a' leg-vitézebb Huszárok, 's itt terem a' Tokai bor; hanem a' Magyarok' elmés munkáiknak tulajdon nyelvekre való fordításaikból. —

De valóban sajnálni lehet, hogy találatnak még Nemeseink között olyanok is, a' kik nem hogy tehetségek szerént nyelvünket 's virágozni kezdett Literaturánkat bódogítanak, főt inkább igyekezik elnyomni, 's a' könyv-írást vagy fordítást a' Haza' tsalásának nevezik. — Ugyan mit ítélnének nemzetünkről az Ánglusok 's Frantziák, ha ezt meg-hallanák! — Sokan vagynak olyanok a' kik buzognak Hazájok és Nemzetek mellett, 's azonban nyelvünk' gyarapítá-

pítása végett fajnállnak egy két forintot a Magyar Könyvekért, mikor a' kopókért, 's agarakért aranyakat adnak: nem gondolván-meg, hogy nemzetünk' ditsőssége áll főképpen nyelvünk' virágzásában, nyelvünk pedig nem virágozhat, hanemha jó könyvek írattatnak rajta;

Hogy sok Grófi famíliák már alig tudnak Magyarúl, egygyik oka az, mert nem vóltak nyelvünkön *Pamélák*, *Grandiffonok*, *Pópok*, *Racinok* 's más szép könyvek, mellyeknek olvasásokkal magokat gyönyörködtethették volna: 's azért az idegen nyelvekhez folyamódtak. Így járunk a' Bárókkal 's Fő Nemesekkel is, és tsak a' szür alatt fog maradni ez az Ázsiából sok vér-ontások 's győzödelmek között ide által plántáltatott szép nyelv, hanemha sok hasznos könyveket írunk vagy fordítunk, mellyekkel mint édes lépekkél meg-fogattassanak az idegen nyelveket meg-ízerető 's a' magokét meg-útáló Haza-fijak. — Ha a' Könyv-nyomtatók ezer vagy két ezer exemplárt nyomtatnak valamelly munkából, alig tudják esztendő alatt is el-adni, holott tsak gazdag Nemeseinék vagynak a' két Hazában öt ezerek; azon kívül pedig tehetős Plébánus Urak 's Prótestáns Prædikátorok leg-alabb is öt ezerek, — Meg-tetűzik ebből, melly kevesen kívánják nyelveket munka-

san elő-mozdítani. — De a' mennyire az ilyen hideg és érzéketlen Hazafijak meg-fzomorítanak, sokkal inkább örvendeztetnek más felől az olyan Nagy Lelkü Férfijak, kik kedves nyelvünket minden igyekezettel elebb vinni törekednek. — —

Kolumbusnak Európába lett visszaterése.

Nagyon meg-fzomorodván *Kolumbus* azon, hogy egygyik hajója öfzve-tört, a' másikkal pedig *Pincon* Kapitány el-vált tőle: még nagyobb veszedelem nem érne, haza felé vette útját Január. 4. napj. 1493-ban. Harmad nappal el-indulása után megtalálta *Pincont*, a' ki is fok színes hazugfággal mentegette magát előtte, hogy ő nem szántszándékkal, hanem a' féltől kényszerítetvén vált vólt el tőle; holott a' mint azután ki-fűlt, lopva akart a' maga számára fok aranyat gyűjteni; mert a' *Nativité* vagy a' *Születés Szigetének* egygyik részében 16. napig múlatott, és holmi tollakon, fényes üvegeken 's késeken temérdek aranyat tserélt a' vad-emberektől, mellynek felét a' hajós-legények közt ki-osztotta, hogy *Kolumbusnak* ki ne vallják. Ezt *Kolumbus* jól tudta, de boszszonkodását tette, annyival inkább, hogy a' hajósok többnyire mind atyja-

atyjafijai voltak Pinconnak. — Január. 13. napján ki-szállított a' hajóból némelly embereket az *Enamorado* foknál, (Cap) a' kiket az Indusok méregbe mártott nyilakkal fogadtak, de el-széleztettek úgy, hogy a' Spanyolok között egy sem esett-el. — Január. 16. napj. a' föld egészen el-tűnt szemeik elől, 's olly nagy sebességgel jöttek Spanyol-Ország felé, hogy a' *Fer* Szigettől nem voltak messzebb harmad fél száz mérföldnél. — Mind addig jó szelek és szép idejek vólt, de Febr. 14. napj. olly rettenetes szél kezdett zúgni a' tengeren, hogy életek meg-maradása fölől mindnyájan kétségbe estek. A' hajók el-váltak egymástól, 's mindeniket kedvére vitte a' szél a' merre akarta. E' nagy veszedelemben fogadásokat tettek, hogy ha meg-szabadúlnak, némelylek mennek *Gvadeloupéba*, mások *Loretumba* bútsúra. —

A' szélnek rémítő dühösségéből származott félelmeket nevelte az is, hogy az elefégek meg-fogyott, 's az által hajójok is úgy meg-könnyebbedett, hogy attól tartottak, hogy a' szél fel-fordítja azt. — Hogy azért a' hajót nehezítse Kolumbus, az üres hordókat tengeri vízzel meg-töltette, 's ekképpen a' hajót a' fel-fordulástól meg-mentette. — Azután pedig el-szánván magát a' halálra, utazásának rövid summáját perga-

mentre írta, viazós váfzonnal fokszorosan bé-takarta, bé-petsételte, üres hordóba tette, annak fenekét 's száját bé-tsináltatta, 's a' tengerbe vetette, reménylven azt, hogy még valaha valamelly Európai hajó rá találkozhat, 's a' Spanyol Királynak az Új-Világnak fel-találásáról hírt vihet. — Febr. 15. napj. mikor a' szél leg-nagyobban dühösködött, egy hajós-legény *földet* kiáltott. A' kormányos azt vélte, hogy Lisbonának közfiklait látja: de Kolumbus tudta, hogy nem egyéb, hanem egy az Acores Szigetek közül. Más nap láttak ismét más Szigetet, melly vólt a' Szent Mária' Szigete; a' hol tsak ugyan fok küszködések 's le-írhatatlan nehézségek után le-vetették a' vas-matskákat. A' Szigetnek lakosai feregestől jöttek a' hajóhoz, nagy örömmel láttattak Kolumbust fogadni, tsudálkoztak útjának szerentsés ki-menetelén, 's azon is, hogy ebben a' nagy szél-vészben, melly ő nálok 15. napokig tartott, meg-maradhattak. Itt a' magok fogadások szerént felét a' hajós-legényeknek a' Szigetbe botsátotta Kolumbus, hogy a' Sz. Szüz' képéhez bútsúra menjenek. De mikor mentek vólna, a' Szigetnek Igazgatója fegyveres emberekkel egy les-helyből rájuk ütött, 's őket hadi foglyokká tette. Ezt meg-tudván Kolumbus, izent az Igazgatónak, hogy hanemha embereit

it

it visszsa-adja, a' Várost ágyúztatni fogja. A' Portugalliai Király, a' mint azután ki-tudódott, parantsolatot küldött minden Szi-getekbe, hogy Kolumbust fogják-meg: de minthogy magát kézbe nem keríthette a' Sz. Maria Szigetének Igazgatója, jobbnak ítélte a' foglyokat is visszsa-adni.

Vissza-nyervén embereit; el-indúlt on-nan Febr. 24. napj. Márt. 3. napj. ismét rettenetes széltől hányattattak, mikor éjféltájban észre vették a' Lisbona előtt lévő kö-fziklákát, a' hol újra nagy veszedelemben forgott életek. Más nap ki-kötötte hajóját a' Tágus folyó-víz' partján; küldött egy Pos-tát a' Portugalliai Királyhoz, hogy enge-delmet nyerjen a' Lisbona alatt való ki-kö-tésre; más Postát pedig küldött Mádrittba, hogy hírül vigye a' Királynak szerentsés meg-érkezéseket, és az Új-Világnak fel-talála-sát. — Mihelyt a' Portugallusok meg-tud-ták Kolumbusnak visszsa-jövetelét, nagy fe-reggel tódultak a' hajóhoz, trombitákkal, sípokkal, 's egyéb muzsika szerszámokkal fogadták ötet. Bámúlással nézték az Új-Világnak tsak nem egészen mezítelen lako-sait, a' kiket hozott vólt Kolumbus S. Sal-vador Szigetéből.

A' Portugalliai Király meg-parantsolta minden Tisztjeinek, hogy minden pénz nél-kül ingyen szolgáljanak Kolumbusnak mind

azokkal, mellyekre szükfége vagon. Izent egyfzersmind Kolumbusnak is, hogy szeretne vele beszélni, 's kérte, hogy menjen *Valparaisóba*, a' hol ekkor múltatott, melly vólt Lisbonához 9. órányira. Soká kételkedett mi tévő légyen, el-menjen é vagy ne: de tsak ugyan végre el-indúlt, 's oda ért Mart. 9. napj. A' Király az egész Királyi Udvart elébe küldötte, 's mikor szobájába ért, a' köszöntés után kalapját vele fel-tétette, 's maga mellé ültette. Tetetett gyönyörűséggel hallgatta a' Kolumbus' útjának rövid elő-beszéllését, 's mondotta végre, hogy igazság szerént övé vólna az új-föld, minthogy először Kolumbus az ő szölgálatjában vólt: de arra meg-mondotta a' maga ellenkező értelmét, illendő tífztes-séggel. — A' Királytól el-bútsúzván, igen nagy pompával kísértetetett egész a' hajóig. —

Lisbonából el-indúlván Mart. 13. napj. 15-kén ért Saltesbe, a' honnan az el-múlt éftendőben Aug. 3. napj. indúlt vala-ki. Nem lehet le-írni, főt tsak képzelní is eléggé azt az örömet, mellyet mutattak a' Spanyolok az Új-Világnak fel-találásán. — Pincón itt is meg akarta előzni Kolumbust, hogy ő mutassa magát bé először a' Király előtt: de azt meg-tudván a' Király, meg-parantsolta, hogy az Admirál nélkül elébe

men-

menni ne mérészeljen, mellyen annyira megfzomorodott, hogy bívában meg-hólt nyóltz napra.

Kolumbus el-indúlván Sevilából, az Ország' útját mindenütt két felől el-álló fokafágnak tapfolásaik között ment Bártzellóna felé, a' hol múlatott akkor a' Királyi Udvar, a' mellytől igen nagy pompával fogadtatott. A' Király és a' Királyné a' közönféges audentziás szobában arannyal kivarrott bársony kanapén ülvén várták ötet, 's mikor a' kéz-tsókolásra közelített, mind ketten fel-álltak, 's azután magok mellé ültették. Sőt annyira meg-betsülte *Ferdinánd* ötet, hogy mikor Bártzellónában sétált, mindenkor mellette vólt; a' melly tisztességet a' Spanyol Királyok nem adják egyébnek, hanem tsak a' Királyi vérből származott Printzeknek. Hogy pedig ez a' nagy tisztesség egyszersmind hasznos is légyen; újra Királyi petséttel meg-erősítettetett levélben, Vitzé-Királyá tették mind azokon a' Szigeteken, mellyeket már fel-talált, vagy ezután fel fog találni. — El-végezték, hogy hadakozó sereggel menjen ismét a' fel-talált Szigetekbe: elébb pedig VI-dik *Sándor* Pápától levelet nyertek, melly által minden egyéb Európai Királyok az Új-földnek bírásától ki-rekesztettek.

Az Anglusokról némelly Jegyzések.

Mennyire mentek légyen az Anglusok a' tudományokban, jó ízlésben 's emberi szeretetben, meg lehet ítélni a' többek között e' három dologokból:

1. A' köztök virágzó nemes Társaságokból (*Sociétásokból*) Ezek közzül tsak némelyeket említünk. 1776-ban állítottatott fel Londonban a' *Humane Society* mellynek tzelja a' göztől meg-fojtatott, vagy vízbe fúlt embereknek az életre való vízfza-hozások. A' ki valakit az ilyenek közzül az életre hoz, a' Társaságtól vesz' 50. forint jutalmat. — 1786-ban Apr. 25. napj. gyűlést tartottak e' Társaság' tagjai, 's úgy tapasztaltatott, hogy tíz ezteendő alatt 1458. embereknek tartotta-meg életeket ez a' Társaság. — Akkor is 70. emberek jelentek-meg a' Gyűlés-ház előtt, a' kik hálá-adó könyvekkel köszönték életek' meg-maradását a' Társaságnak. — Nevezetes a' *Kent Dispensari* nevű Társaság, mellynek tzelja a' szegény betegeknek ingyen való gyógyítások. — 1783-tól fogva 1786-tig, 4305. betegeket gyógyítottak ingyen, kik közzül 2745-ten gyógyultak-meg. —

Annak a' Társaságnak melly *Lying in Charity*nek neveztetik, tzelja a' szegény
 for-

forsú szülő Afzszonyokra való gondviselés, a' kiknek mind' orvosságot mind' élelmet ingyen szolgáltat. —

Nem régiben állított-fel egy más Társaság is, mellynek tzielja azoknak ki-szabadítások, a' kik némelly tsekély adósságért tömlöztöt szenvednek. —

2. Még a' köz-nép is vilagosabban lát Angliában mint másutt a' nemesebb rendek, mellyet tsinál a' fok jó könyveknek 's újfágnak olvasása. — Tsak magában Londonban 83. különböző újfágok nyomtattatnak minden nap. Némelly Újfág-íróknak pedig tíz tizen-két ezer Olvasóik vagynak. Még a' hal-áruló afzszonyoknak is minden reggel Újfág van kezekben a' piatzon, 's ott rázzák 's rostálják a' mit a' Parlamentumban végeztek. — Hogy ne vólna ott megvilágósodás, a' hol ennyire megy az olvasás' fzeretete? — Az Újfág-írók tartanak gyors Írókat, a' kik a' Parlamentumnak Gyűlésébe menvén, szóról szóra le-írják a' legfontosabb beszédeket 's végezéseket. —

3. Ha valamelly Könyv-író szép munkát botsát-ki Angliában, nem tsak nagy betsületre kap, hanem holtig való élelmét meg-keresi véle. — T. *Blair* Úr 15. Prédikátzióját ki akarván nyomtattatni, a' Könyv-nyomtató önként ígért érte 1000. Rforintot. De a' a' lelki-esméret rá nem

vi

vivén hogy a' belőlök bé-jött hafznot mind magának tartsa, ezfendő múlva ismét hozzá ment 's az asztalára tett 1000. Rforintot ezt mondván: T. Uram! a' Kegyelmad' Prédikátziójiból nékem szép hafznom jött; imé adok még Kegyelmednek belőle 1000. forintot. — *Robertson* az V-dik Károly' életéről készített kéz-írását ötven ezer forinton adta-el a' Könyv-nyomtatónak. — *Póp* a' *Homerus'* Iliását elő-fizetésre botsátván, minden rá tett költségén kívül bé-vett belőle száz ötven ezer Rforintokat. — Azon kívül olly nagy betsületet nyert általa, hogy sok Lordok 's még a' Valliai Printz is gyakran el-ment látogatására. —

A' Találós Mese vólt *Gyűrű*; a' Rejtett Szó *Rák*.

Találós Mese.

Élek, nem is élek, lehellek is nem is,
 Egy helyben sem lakom, mindenütt helyem
 Életem futva fut. Mi hafznom' találok, [is.
 Ha tárgyom' el-érem? hirtelen halálom.
 Szathmárról.

Rejtett Szó.

Négy lábbal 's egy fővel tsak egy száron állok,
 Az emberi nemnek leg-többet hafználok.
 Magzatimból ollyan jó szerek készülnek,
 Mellvekkal a' lankadtt szívek erősülnek.
 Há-

Harom lábom a' rest lovat is szalasztja,
De két első lábom a' szívet lankasztja.

A Magyar a' Deákhöz.

Elég Sokáig vólt urafágod is
Kedvellt Hazámnak földjein! anyyai
Nyelvről szokásod gyözödelmed'
Szedni? de jarom ala ma vetnek
Téged'. Derül is most nemes hajnala
Nyelvemnek, és van már kire bús fejét
Rakhatja, izmos Tagja. Szolga
Lábra szorúlsz. Ki-töröltetett már
Néped, ki értne nyelvedet: villog ám
Ellenben élő Nemzetem, a' kinek
Szájába nyelvem' drága hangja
Harsog. Ijed szomorú nevednek
Hangjára; tudván — és ki felejtse-el —
Sajnálja, melly nagy károkat hordozott
Nyelved' tanulásának íze.
Torkig ufzott, ki tudott Deákúl
Kintsedbe: ámbár vólt tüzes ész feje
Másnak; de mert még nem vala jártas a'
Nyelvedbe, rejtödött fetét, és —
És ijedésre vonó homályba.
Erköltsnek ettől dífze ki-írtatott,
És vétkes élet lepte helyét. Ki-hült
Emlékezetből Öseinknek
Virtusa, fegyvere, böltsessége.
Innét tekintsed gyermekit! ott puhát,
Itt vakmeröt lelsz. Isteni tífztelet

Di-

Ditső Hazánkból már ki-fordúlt
 Szedd, ha lehet, szomorú esésed'
 Számban! Mi még több: nyelveden íratott
 Tőled majorfág. Már kinek? a' ki nem
 Értett; Parafztnak? vagy, ki reiteg
 Gyenge dolog' szerető nevére
 Nemesnek? Halljad! már hogy ha nyelvemen
 Adnád-ki kedves könyvedet, *ez* meg *az*
 Hasznot magának, meg fíjának
 Gyűjtene. Melly örömére lenne!
 Már kit segédül hívjon az emberi
 Nemzet? Te hozzád, Jupiter, áztató
 Könyvünk leveg-fel; most te néked
 Küldenek áldozatot mezőnkről
 Népünk, hogy adnál egy Polihümniát
 És egy Kliót, kik lantokon áldanak
 Kámillusinkat; gyermekinket
 Szent hadi tűzre eresztenék-fel.
 Adj Kálliópét; Anyjai nyelveken
 Örvendező fok Lelkeket; hogy — mivel
 Illy rút időkig szűnyadoztak —
 Általok öszve-fogott erővel
 Pindusra hasson. Foebe, nagy Istenünk
 Szörnyü Kimérát, ostoba tar fejet
 Rontfad, töröld-el: mert henyélő
 Pénzbe reménye. Soká mi köztünk
 Él, és borostyán, merre menédesz, ott
 Néked tsírázzon; mert le-tapodtatott
 Ellenkezöd: szörnyü fetétség;
 Mert fel-emeltetik a' Magyar nyelv.
 Pozsonból 5. Elzt. Nev. Pap.